

Eerwraak/eermoord en eer gerelateerd geweld op minderjarigen

Eer gerelateerd geweld is een ontzettend complex probleem en het is niet zo eenvoudig de risico's in te schatten. Er zijn zoveel factoren die een rol spelen bij het wel of niet escaleren van een eerschending. Een ander probleem is dat bedreigde vrouwen niet makkelijk praten over een erekwestie. Ze schamen zich voor hun probleem of zijn bang hun familie in een kwaad daglicht te stellen. Daarom zullen zij lang niet altijd bij een eerste gesprek met een hulpverlener melden dat zij met eer gerelateerd geweld te maken hebben. (Zee, 2006: 143/8)

Hoewel eer gerelateerd geweld vele oorzaken/aanleidingen kan hebben, is er wel een centrale gedachte die eraan ten grondslag ligt. En dat is dat een man voor zijn eer voor een groot deel afhankelijk is van het gedrag van zijn 'vrouwen.' Als de gemeenschap twijfelt aan de kuisheid van zijn echtgenote, dochter, zuster, moeder of zelfs nicht of kleindochter, is zijn eer aangetast. Als het gedrag van deze vrouwen ter discussie staat, betekent dat namelijk dat hij hen niet onder controle heeft, en dus geen echte man is. Eer is in deze culturen niet iets dat zich beperkt tot het individu, maar het is een zaak van de hele familie. Als één familielid aanzien verwerft, dan straalt dat af op de hele clan. En als de eer van één familielid is geschonden, dan is de reputatie van de hele clan een slag toegebracht. Eer heeft in deze culturen bovendien een andere betekenis voor mannen dan voor vrouwen. De eer van een man kan in de loop van zijn leven toenemen, doordat hij bijvoorbeeld succes heeft in zaken ; de eer van een vrouw is een vaststaand gegeven en kan alleen verloren gaan. Volgens sommige antropologen heeft de vrouw zelfs helemaal geen eer, alleen eerbaarheid. Zij behoudt die eerbaarheid door zich ingetogen te gedragen en verliest haar onherroepelijk wanneer er iets gebeurt waardoor haar kuisheid ter discussie komt te staan. Vrouwelijkheid is iets waarmee je wordt geboren, maar mannelijkheid is een verworvenheid. Voor mannen staat eer voor handelen, voor vrouwen staat eer(baarheid) voor passiviteit. Een eerloos leven is erger dan de dood. Vandaar ook dat een eerkrenking mag worden vergolden met een moord. Maar wat opgevat wordt als eerschending, verschilt van streek tot streek. Binnen landen verschilt het fenomeen eremoord per streek. In Turkije doet de erecode zich bijvoorbeeld het sterkst gelden onder Koerden en onder de Turken uit het Zwarte Zeegebied. Maar niet alleen etnische afkomst, ook sociale klasse, opleidingsniveau, religiositeit en het karakter van het individu spelen een rol bij wat wordt ervaren als een krenking van de eer. Over het algemeen komen eremoorden het meest voor onder de lagere sociale klassen en met name in kleine, rurale gemeenschappen. Een verklaring van het feit dat eremoorden vooral een zaak zijn van mensen aan de onderkant van de samenleving, ligt misschien daarin dat wie geen bezittingen of maatschappelijke positie heeft die hem prestige kan verlenen, alleen nog eer kan ontlenen aan de kuisheid van de vrouwen in zijn familie. Toch komen er regelmatig eremoorden voor in de betere milieus. Hooggeplaatste figuren hebben weliswaar meerdere zaken waaraan ze

hun eer kunnen ontlennen, maar hun positie in de samenleving is niet onaantastbaar. Om zijn autoriteit in stand te houden kan een hooggeplaatste man zich juist gedwongen zien tot een eremoord. (Zee, 2006 : 18/23).

Binnen de Marokkaanse gemeenschap komt eremoord niet voor, maar Marokkaanse meisjes die de schaamteregels overtreden, kunnen wel het slachtoffer worden van fysiek geweld door ouders, broers of andere familieleden (Yerden, 2008).

Een gegeven dat van cruciaal belang is in erekwesties : de publieke opinie. Betrokkenen kunnen een eerschending als een ernstige vernedering ervaren, maar er ontstaat pas een urgent probleem wanneer anderen op de hoogte raken van wat er is gebeurd. Zelfs als een meisje nog maagd is en niets ongeoorloofds is gebeurd, kan er een ernstig probleem ontstaan als mensen in haar omgeving haar kuisheid ter discussie stellen. Er zijn dan ook regelmatig meisjes het slachtoffer van eremoorden geworden die bij de autopsie nog maagd bleken te zijn. (Zee, 2006 : 29/30).

Familie-eer gaat een grotere rol spelen wanneer een groep in onzekerheid verkeert over zijn identiteit of wanneer er conflicten met andere groepen rijzen. De erecode is het waardesysteem dat houvast biedt. Dat is ook de reden waarom veel migranten ondanks lange jaren in Nederland grote waarde hechten aan de traditionele normen en waarden uit hun land van herkomst. In hun onzekere bestaan temidden van andersdenkende mensen, houden ze zich vast aan dit vertrouwde gedachtegoed. Voor deze mensen geldt niet dat zij opgaan in de anonimiteit van de grote stad, want zij vestigen zich in dezelfde wijken waar ze dicht op elkaar wonen, zodat de sociale controle groot blijft. (Zee, 2006, 38/41)

De opvattingen van vaders over hoe hun dochters zich behoren te gedragen, staan in de Nederlandse context plotseling ter discussie. Dat leidt er toe dat vooral conservatieve mannen die laag of niet zijn opgeleid, het gevoel krijgen dat hun gezag aan het afbrokkelen is. Zoals de Zweedse sociologe Darvishpour stelde: in veel migrantengezinnen leven de mannen in het verleden, de vrouwen in het heden en de kinderen in de toekomst. Vooral degene wiens positie is verslechterd in de nieuwe situatie zal de tradities van het land van herkomst vurig verdedigen. Daardoor ontstaat wat wel is genoemd de moderniseringsparadox: jonge allochtone vrouwen emanciperen zich en proberen zich los te maken van de traditionele gedragsvoorschriften maar dat roept conflicten op die tot extra onderdrukking kunnen leiden. Traditionele migranten trachten hun identiteit vast te houden door juist de aspecten die hen onderscheiden van de Nederlandse samenleving te beklemtonen. Dit draagt ertoe bij dat de huwelijkspartner vaak uit het land van herkomst naar Nederland wordt gehaald (bijna driekwart in het geval van Turken en Marokkanen, en de meeste van deze importbruiden- en bruidegoms komen van het platteland en zijn laag opgeleid), wat er weer toe bijdraagt dat de volgende generatie een traditionele opvoeding krijgt. Daardoor kan de eemoraal blijven bestaan. Zolang de positie van migranten in Nederland niet verbetert, zullen traditionele allochtone mannen hun status blijven ontlennen aan de kuisheid van hun vrouwelijke familieleden. Marginalisering van migranten werkt eer gerelateerd geweld in de hand. (Zee, 2006: 78/83).

Het zijn niet alleen vrouwen die het slachtoffer worden van ermoorden. Mannen kunnen ook risico lopen als zij de eigen of andermans familie-eer hebben bezoedeld. Wanneer ze een meisjes hebben ontmoet, een relatie met een getrouwde vrouw aangaan, een vrouw verkrachten of ontvoeren, kunnen ze een ermoord riskeren. Zonen kunnen het slachtoffer worden van geweld wanneer ze weigeren de bruid te trouwen die door de familie voor hen is uitgekozen of een vrouw tot echtgenote nemen die de familie niet goedkeurt. Ook incest kan een reden zijn om een ermoord te plegen. Maar ook bijvoorbeeld seksuele beledigingen van andermans echtgenote of vrouwelijk familielid (Zee, 2006 : 28).

In Nederland zijn alle geregistreerde ermoorden gepleegd door mannen, maar dat betekent niet dat vrouwen geen rol spelen bij dit soort misdaden. Het gebeurt regelmatig dat vrouwen meehelpten bij het voorbereiden van een ermoord of familieleden aansporen om een moord te plegen. Soms zijn ze zelfs het brein achter een ermoord. Vrouwen kunnen een enorme druk uitoefenen op mannelijke familieleden om een ermoord te plegen. Bovendien spelen zij een belangrijke rol doordat zij over elkaar roddelen. En zij geven de ercode door aan hun kinderen via de opvoeding. Deze moeders helpen mee aan het creëren van potentiële ermoordenaars door hun kinderen op te voeden met traditionele normen en waarden en hen het idee mee te geven dat de man de baas is over de vrouw (Zee, 2006: 131/3).

Minister Vogelaar van integratie waarschuwde voor een stijgend aantal gevallen van eerwraak; staatssecretaris Bussemaker van volksgezondheid zegde extra geld toe voor meer opvangplaatsen voor slachtoffers van eer gerelateerd geweld. „Het is een hype. Er wordt van een mug een olifant gemaakt”, zegt Ibrahim Yerden. Antropoloog Yerden van de Universiteit van Amsterdam doet ruim vijftien jaar onderzoek naar eerwraak. Zijn eerdere waarschuwingen aan politie en politiek, toen eerwraak toenam, werden in de wind geslagen. Nu hij zegt dat het ergste leed geleden is, vindt hij opnieuw geen gehoor. Volgens Yerden is het gevaar van eergerelateerd geweld sinds 2001 afgenomen. De rolverdeling in Turkse huishoudens verandert, zegt Yerden. „Turkse vrouwen van de tweede generatie hebben thuis dingen gezien, maar ze hebben in de Nederlandse samenleving ook leren discussiëren en een eigen mening leren vormen.” De emancipatie is begonnen. Turkse meiden gaan tijdens hun studie op kamers, of samenwonen. „De vrouwen van de eerste generatie dachten: mijn lichaam is van mijn man. De tweede generatie zegt: mijn lichaam is van mij. Het is geen vrijheid blijheid, maar het schuift op. De helft van de Turkse meisjes is geen maagd meer als ze trouwt.” Als de kuisheid in het geding is, de eer van de familie op het spel staat, zou je een flinke toename van eer gerelateerd geweld verwachten. Maar die is er niet, ziet Yerden. „Ouders weten het, er wordt geroddeld in het theehuis en bij de moskee. Maar er wordt steeds minder gecorrigeerd, omdat de druk binnen de gemeenschap afneemt. Alle families hebben ermee te maken. De mentaliteit van de man is ook veranderd. Vaders en zonen pakken niet zomaar een mes of pistool om dochters af te maken. Eerwraak is bijna achterhaald. Het was vooral een probleem van de jaren tachtig en negentig. Nu is het alleen nog puur politieke paniek.” [‘Eerwraak is al bijna weer achterhaald’](#) (Artikel Trouw)